

Redaktionellt U&D 30:3

I detta jubileumsnummer – tidskriften fyller 30 år – startar vi med att förstärka tidskriftens ambition genom att förutom det vanliga inslaget med fristående artiklar fylla på med en sektion med recensionsessäer av avhandlingar som tar sig an och analyserar olika forskningsfält. Vi kompletterar således de hittillsvarande tre formerna av recensioner; längre recensionsessäer, recensioner samt kortare anmälan av enskilda arbeten med en ny form av recensionsessäer som belyser minst två tämligen nyligen framlagda avhandlingar med ambitionen att lyfta fram deras främsta kunskapsbidrag till olika forskningsfält och de teoretiska och metodologiska perspektiv de utgår från och bygger vidare på.

Med detta sagt övergår vi härmed till korta presentationer av jubileumsnumrets bidrag, allra först av de tre fristående artiklarna och därefter presentationer av de omtalade fem recensionsessäerna.

I artikeln ATT LÄRA UT- OCH-IN: LÄRING BETRAKTAT SOM EN RHIZOMATISK AKTIVITET experimenterar *Lotta Johansson* med verbet *läring* i relation till läroplanen för grundskolan, Lgr11. Med stöd hos Deleuze och Guattari, presenterar författaren en kartografi över lärandets strukturer och kreativa möjligheter, där det grammatiska experimentet med lärandebegreppet förstås som en aktivitet som uppmuntrar till att tänka annorlunda om lärandets komplexitet och möjligheter. Analysen visar hur läroplanen har ett avgränsat fokus på kunskapstillägnande och uppfyllande av specifika mål och krav. *Läring* betraktat som en rhizomatisk aktivitet synliggör hur lärande genom samspel och i kopplingar till andra komponenter inte är begränsat till ett sådant fokus utan även kan ta andra och oförutsägbara riktningar.

Avsaknaden av särskilda akademiska vägar till politisk karriär i Sverige är utgångspunkt för artikeln VAD BÖR EN KOMMUNPOLITISK LEDARE KUNNA? KUNSKAPER SOM SYMBOLISKT KAPITAL BLAND SOCIALDEMOKRATISKA LOKALPOLITIKER, av *Louise Malmström*. I artikeln undersöks med hjälp av observation, enkäter och intervjuer vilken typ av kunskaper lokalpolitiker värdesätter och hur de utvecklar dessa. Arbetarklassbakgrund, arbetarrörelseuppväxt, rätt facklig tillhörighet, stort kontaktnät och många internutbildningar visar sig värderas högt. Fyra typer av kunskap som utgör symboliskt kapital inom svensk lokalpolitik identifieras: *ideologisk, kommunikatív, organisatorisk* och *akademisk* kunskap. Studien visar också

att internutbildningar upplevs som värdefulla av både erfarna och ny tillträdde ledare för att de ska utveckla den kunskap de behöver för sina politiska uppdrag.

I artikeln **ARBETSMARKNAD, UTBILDNINGSVÄL OCH MÖJLIGHETER PÅ LANDSBYGDEN: DEN LOKALA KONTEXTENS RELATIONER TILL METROCENTRISK SKOLPOLITIK** tar sig författarna *Dennis Beach* och *Elisabet Öhrn* an frågor om ungdomars villkor, delaktighet och inflytande i olika rurala kontexter. I en etnografisk studie har författarna observerat och intervjuat elever och lärare i årskurs åtta och nio i sex olika skolor, och bidrar med kunskap om ungas utbildningserfarenheter i svensk landsbygdskontext. Artikeln visar bland annat på vikten av att bryta den metrocentriska politiska hegemonin där decentralisering, privatisering och skapandet av utbildningsmarknader och konkurrens ytterligare bidrar till ojämlikhet mellan rurala och urbana områden och där ungdomar på landsbygden upplever att deras utbildningsval är framtida karriärval är begränsade.

Vår första inbjudan till recensionsessäer har resulterat i sammanlagt fem essäer varav två inom det tidigt etablerade forskningsfältet svenskämnets didaktik som under senare tid sammantaget berör ett stort antal discipliner som historiskt tog form tidigt via en forskarskola vars centrum var södra Sverige med bas i lärarutbildningen i Malmö och Lunds universitet med litteraturvetenskap. Här fanns också den Pedagogiska gruppen som kom att inta en central plats i forskarskolan och den ämnesdidaktiska forskningen. Svenskämnesdidaktisk forskning har tidigare bland annat publicerats i temanummer U&D 12(2) och mer nyligen volym 27(3) *Läsning och demokrati*.

Magnus Persson, professor i litteraturvetenskap med didaktisk inriktning vid Malmö universitet, har skrivit den första recensionsessän som handlar om läsandets betydelse: **KAMPEN OM LITTERATURLÄSAREN. POLITIK, PEDAGOGIK OCH SUBJEKTIVERING**. Det finns i Sverige – och hela västvärlden – en utbredd rädsla för att läsning, särskilt bland barn och unga, befinner sig i ett kristillstånd. Vad står egentligen på spel i dessa läspaniker? Varför anses läsning, särskilt av skönlitteratur, vara så viktigt? En utgångspunkt för denna essä är att diskurser om läsning och litteraturundervisning alltid också handlar om nödvändigheten av att disciplinera läsarna. Två nya avhandlingar diskuteras i anslutning till detta: Sara Anderssons (2020) *Läsande flickor. Läspolitik och det genomlysta subjektet*, som undersöker hur ideal och normer kopplade till den läsande flickan konstrueras i läsarundersökningar från tidigt 1900-tal till idag, och Gustav Borsgårds (2021) *Litteraturens mått. Politiska implikationer av litteraturundervisning som demokrati- och värdegrundsarbete*, som analyserar hur transnationella och nationella aktörer som OECD och Skolverket

interagerar och påverkar den konkreta litteraturundervisningen i svensk gymnasieskola.

Eva Hultin, professor i svenska med ämnesdidaktisk inriktning vid Högskolan Dalarna, bidrar med nästa recensionsessä: **ÄMNESDIDAKTISKA FOKUS PÅ SKOLANS VÄRDEGRUNDSARBETE**. I hennes recensionsessä behandlas två ämnesdidaktiska avhandlingar som fokuserar ämnesundervisningens möjligheter att realisera skolans värdegrundsuppdrag: *Magiska möjligheter – Harry Potter, Artemis Fowl och Cirkeln i skolans värdegrundsarbete* av Malin Alkestrand (2016) och *Värdegrundsarbete i bildundervisningen – en studie om iscensättning av policy i grundskolans senare år* av Hanna Ahrenby (2021). Den förra är framlagd i litteraturvetenskap och den senare i pedagogiskt arbete. Förutom att presentera och diskutera de två avhandlingarna gör Hultin också en historisk contextualisering av skolans värdegrundsarbete och diskuterar hur ämnesdidaktiska studier kan och bör formeras genom en tvärvetenskaplig dialog. Härvidlag betonar Hultin också vikten av att ämnesdidaktiska studier (i detta fall med fokus på värdegrundsfrågan) från olika ämnesdidaktiska traditioner går i dialog med varandra i högre grad än vad som är fallet idag. Detta behövs främst för att fler studiers resultat tillsammans kan uppnå en kritisk massa och därmed bli mer samhällligt kraftfulla.

Nästa recensionsessä är skriven av *Tomas Englund*, seniorprofessor i pedagogik vid Örebro universitet: **KRITISKT TÄNKANDE OCH UTVECKLINGEN AV KRITISKT OMDÖME I SAMHÄLLSKUNSKAP**. Här analyseras två avhandlingar i ett forskningsfält som är av både allmändidaktisk och ämnesdidaktisk karaktär. Det allmändidaktiska inslaget utgörs av en analys av ett begrepp som kommit att inta en central plats under lång tid inom utbildningsdebatten, kritiskt tänkande. Avhandlingen är skriven av Leo Berglund (2021) som ingående analyserat begreppet i sin avhandling: *Kritiskt tänkande som utbildningsmål. Från modernistisk filosofi till policy för högre utbildning*. Här påvisas dess ursprung, historia och utformning inom några olika kontexter. I samma essä presenteras Malin Tvärånas (2019) avhandling med ett begrepp som utvecklats på basen av just kritiskt tänkande, nämligen *Kritiskt omdöme i samhällskunskap. Undervisningsutvecklande studier av samhällsanalytiskt resonerande i rättvisefrågor*. Med den höga ambition för skolans arbete som Tvärånas avhandling representerar med rättvisebegreppet flyttar vi in i en problematik som kan karakteriseras som djupt ämnesdidaktisk där historiska och samhällsliga och inte minst personligt känsliga förhållanden, som i nästkommande essä, tar plats som skolans studieobjekt.

Sara Irisdotter Aldenmyr, professor i pedagogiskt arbete vid Högskolan Dalarna, tar sig an tre avhandlingar i essän **KÄNSLOR OCH**

KONFLIKT I DIDAKTISKT LJUS ELLER DIDAKTISK PRAKTIK I LJUSET AV TEORI OM KÄNSLOR OCH KONFLIKT? I denna recensionsessä lyfts frågor om vilka motiv och anspråk som ligger bakom studier där relativt nya teoretiska grepp och perspektiv gör entré i ämnesdidaktiska studier. De tre aktuella avhandlingarna har alla höga teoretiska ambitioner. Recensionsessäen söker utröna på vilka sätt och med vilka motiv som å ena sidan ämnesundervisning i skolan dras in i de kvalificerande teoribildningarnas ljus, och å andra sidan teoribildningarna utvidgas och omprövas i möten med skolans praktik. Ett synliggörande av detta ger forskningskonsumenten bättre möjligheter att tänka klokt kring forskningens kunskapsbidrag. De tre avhandlingarna är Åsgeir Tryggvasons (2018) *Om det politiska i samhällskunskap. Agonism, populism och didaktik*, Andreas Mårdhs (2019) *Om historieämnets politiska dimension. Diskursiva logiker i didaktisk praktik* och Katarina Blennows (2019) *The Emotional Community of Social Science Teaching*.

Den femte och sista recensionsessäen, DIDAKTIK OCH UTBILDNINGSLEDARSKAP I DEMOKRATINS TJÄNST är skriven av *Michael Uljens*, professor i pedagogik och utbildningsledarskap vid Åbo akademi. Här diskuteras fyra doktorsavhandlingar i pedagogik, som på var sitt sätt avser att dels fördjupa, dels förnya existerande ansatser inom forskningen kring utbildning och demokrati. Det två första är *didaktiska*, de två senare är *professionsfokuserade*. Den första är en studie av Wolfgang Klafkis kritisk-konstruktiva allmändidaktik av Antti Moilanen (2020). Den andra avhandlingen är skriven av Nina Mård (2021) och går in på en välbehövlig dialog om relationen mellan ämnesdidaktik och allmän didaktik. Den tredje avhandlingen fokuserar makten över lärarprofessionen genom en empirisk granskning av lärarlegitimationens införande i Sverige som professionaliseringsstrategi. Den är skriven av Charlotte Baltzer (2020). Den fjärde avhandlingen av Ann-Sofie Smeds-Nylund (2018), studerar kommunalt utbildningsledarskap i spänningsfältet mellan politik, offentlig debatt och profession. Essän inleds med en allmän gestaltning av hur läroplansforskningen utvecklats under senare tid. Den avslutas med en kort reflektion kring den icke-affirmativa pedagogikens relevans som teoretisk ansats för forskning i utbildning och demokrati.

Med jubileumsnumret vill således redaktionen ge ett angeläget utrymme för diskussion av aktuell forskning. Vår förhoppning är också att numret ska bli startskottet för en ny tradition för tidskriften, där vi välkomnar recenserande texter av avhandlingar samt andra intressanta studier och böcker!

Redaktionen